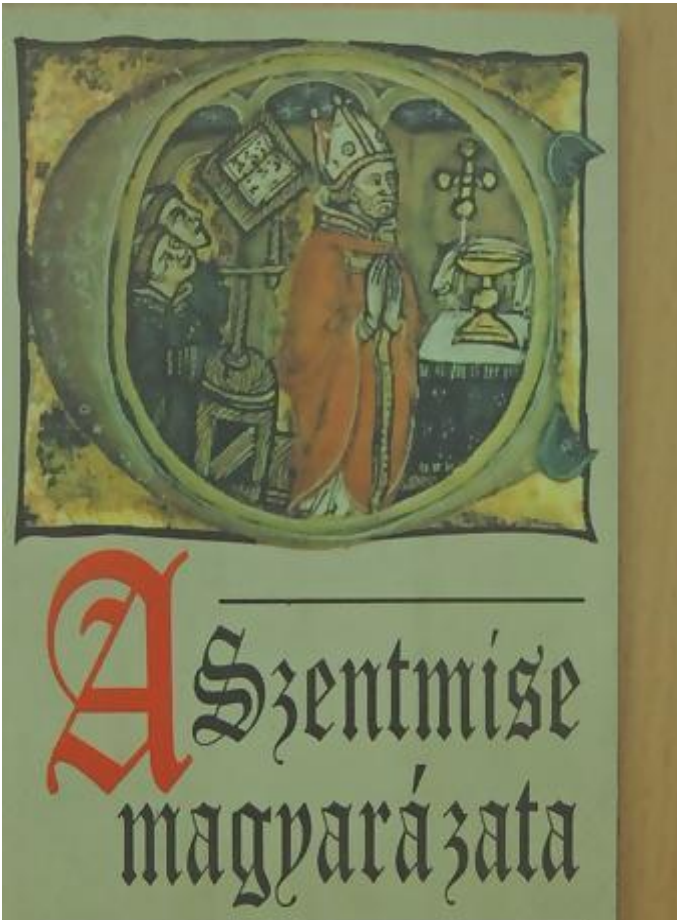

Dobszay László:

A SZENTMISE MAGYARÁZATA

II.

„Üdvözítőnk az utolsó vacsora alkalmával, azon az éjszakán, melyen elárultatott, megalapította testének és vérének eukarisztikus áldozatát, hogy általa a keresztdózat az időkön át egészen az ő újraeljöveteléig örökre jelenlévő valóság legyen. Ezért szeretett jegyesére, az Anyaszentegyházra bízta, hogy megünnepelje a halálára és feltámadására emlékeztető szent cselekedetet, mint Isten irántunk való jószágának szakramentumát, mint az egység jelét és a szeretet kötelékét, mint a húsvéti asztalközösséget, amelyben Krisztust fogadjuk szívünkbe, lelkünk megtelik kegyelemmel és megkapjuk az örök dicsőség zálogát. Az Anyaszentegyház azért arra törekszik teljes erővel, hogy a Krisztusban hívők ebben a misztériumban ne csak mint

kívülállók vagy mint néma nézők legyenek jelen, hanem ezt a misztériumot a szertartások és imádságok által jól megértve, a szent cselekményt tudatosan, áhítattal és tevékeny részvétellel együtt ünnepeljék meg.”

Így tanultuk meg a zsinat liturgikus konstitúciójából az első elmélkedésben, s most tanulékony lélekkel ülünk itt azért, hogy megtanuljunk, mit kíván e nagy misztérium tőlünk, a Titokzatos Test tagjaitól. Mi illik e nagy szentséghez? Hogyan lesz gyümölcsöző lelkünknek a szentmisén való részvétel?

1. A helyes lelkiület

A legfontosabb természetesen az a *lelkiület*, amivel a szentmisét életünkben kezeljük. A szentmisében ne magunkat, ne a magunk elképzeléseit keressük, hanem csak Isten ajándékát.

Ne legyenek „céljaink” a szentmisével. Sem egyéni, sem közösségi céljaink. (Van célja a szerelmes csóknak, melyhez korábban a liturgikus cselekményeket hasonlítottuk?) A szentmisét egyszerű lélekkel, szeretettel fogadjuk Isten kezéből, és Istenre bízunk, hogy ő mit akar benne nekünk adni.

Természetesen a szentmisében tanulni fogunk, mint a zsinat előbb elmondta, a szertartások és imádságok fognak benne minket tanítani, mégpedig többre, mint bármi emberi beszéd, vagy a legszebb prédikáció. De a mise mégsem iskola, nem tanóra. *Nem azért megyünk, hogy tanulságokat vonjunk le a miséből, s azokat az életben alkalmazzuk.*

Természetesen a mise a közösség egységének és a szeretet kötelékének jele és munkálója. De *ne mi akarjunk a szentmisével mint egy eszközzel közösséget formálni.* Ez a közösség sokkal mélyebb és sokkal lényegesebb, mint amit a mi közösségi érzésünk akár csak elképzelhetne.

Természetesen a szentmisében azzal a Krisztussal találkozunk, aki magához hívja a fáradt szívűeket, s azt ígéri, hogy megnyihíti őket. De *mi mégse azért járunk a misére, hogy vigaszt és nyihületet kapjunk.* Bízunk Istenre, hogy mit csinál velünk, mikor tart szigorúbb, szárazabb étken, mikor látja úgy, hogy emberi voltunkban vigaszra van szükségünk.

Természetesen a szentmise a legszebb cselekmény, a legfölemelőbb szertartás, amiben részt vehetünk, s minden erővel törekednie kell papnak, ministránsnak, énekeseknek, hívőknek arra, hogy minden szó, mozdulat, tárgy méltó legyen a szent misztériumhoz. De *mégse azért járunk a misére, hogy élményben legyen részünk,* hogy gyönyörködünk, meghatódjunk vagy föllelkessedjünk, hanem csak azért, mert hisszük és tudjuk, hogy a szent misztériumban megváltásunk műve valósul meg.

A zsinat azt kívánja a hívőktől, hogy „tanulják meg a tiszta áldozati adományt nemcsak a pap keze által, hanem vele egyesülten maguk is följánlani, és ezáltal magukat adni áldozati adományul” – természetesen csak olyan áldozati adományul, amelyet az Atya azért fogad el, mert Krisztus áldozatával egybenőtt. Ne higgye az az édesanya, aki a szentmisét alig tudja követni a mellette nyüzsgő kisgyermeke miatt, hogy szentmiséjéből valami is hiányozna. Ha ő magát áldozati adományul adta, ha mindent az életében, ezt a bosszankodást is felajánlja áldozatul, akkor az Krisztus áldozatának részévé lesz, végtelen értéket nyer, s Istennek tetsző lesz. Legyünk meggyőződve arról, hogy bűnbánatban megtisztuló egész gyarló életünk elfogadott és kedves lesz Isten előtt, ha szent Fiának áldozatával egyesítjük a szentmisében. A szentmisének nem az a legfőbb köze életünkhöz, hogy a misében hallott szavakból gondolatokat, feladatokat viszünk haza hétköznapi életünkre nézve, hanem az, hogy *a*

szentmisében életünk Krisztus életének részévé lesz. Így mindaz, amit jó lelkiismerettel teszünk vagy elszenvedünk, ami önmagában nem érne semmit, megszentelődik azzal, hogy Jézus tetteinek és szenvedésének érdemében részesül.

Az *önátadásnak e lelkiülete* a legfontosabb, amit a szentmisébe mi belevihetünk és bele is kell vinnünk.

De minthogy a szentmise alatt nem kell és nem is lehet szüntelenül erre gondolnunk, hiszen a szentmise alatt már „elkap és magával visz minket a szent cselekmény sodra”, helyeselhető az a szép szokás, hogy az ember a misére indulva vagy a templomba beérve *a mise előtt*, vagy esetleg a mise végeztével néhány szóval felindítja magában *a szentségi önátadásnak e lelkiületét*. A régi római misekönyv szerint a papnak egyebek között ezt kell imádkoznia a mise előtt vagy után: „Fogadd el, Uram, egész szabadságomat. Fogadd el emlékezetemet, értelmemet, teljes akaratomat. Amim van, amivel rendelkezem, azt mind tőled kaptam, azt neked teljes szívvel felajánlom, s kormányzásra átadom a te szent akaratomnak. Elég nekem, ha szeretetedet és kegyelmedet megadod nekem, s már gazdag is vagyok, ennél többet semmi mást nem kívánok.”

2. Külső készülés a szentmisére

De illő és gyümölcsös, hogy a szentmisére *külsőleg* is felkészüljünk. Vasárnapi vagy mindennapi órarendünket igazítsuk el úgy, hogy a szentmise méltó helyre kerüljön benne, s ne éppen az az idő jusson rá, ami végül is a sok program között megmarad. Jó, ha rendszeresen *egy* adott templom *egy* adott szentmiséjét választjuk magunknak, s attól csak indokolt esetben térünk el, mert akkor könnyebb a liturgiába bekapcsolódnunk.

Még egy gondolat e választáshoz. Az Anyaszentegyház eredetileg egyetlen misét mutatott be naponta minden templomban, teljes ünnepélyességgel: énekkel, kórossal, asszisztenciával, szerepekkel. Ebben az ünnepi misében, melyet konventmisének (a teljes gyülekezet miséjének) nevezhetünk, megjelenik az egész Egyház tagolt képe: a papban maga a Fő, a szerepekben a szolgáló Egyház; a ministránsokban a mennyei liturgia örök rendjét megjelenítő Egyház; az énekesekben az isteni Vőlegénye iránt vágyakozó Egyház; a templomhajóban ülő (vagy régen inkább: álló), az oltár felé forduló hívekben a mennyei haza felé vándorló földi Egyház.

Csak később, különféle megfontolások és szükségletek miatt vezették be a mellékmiséket, magánmiséket. Persze, hálásak vagyunk azért, hogy vasárnapi életrendünk kialakításában több választási lehetőséget enged egy-egy templom négy-öt miséje. Maradandó vallási emlékeink közé soroljuk a hétköznapi csendes magánmise utánozhatatlan áhítatát. Mégis: az ünnepélyes konventmise jeleníti meg legtisztábban azt a módot, ahogy az Egyház a szentmisét be akarja mutatni. *Ha lehetséges, válasszuk az ünnepélyes nagymisé*t rendszeres misénkül.

Tehát a misére való előkészület első „külső” gyakorlata a szentmise kiválasztása. A liturgiával együtt élő hívek arra is törekedtek mindig, hogy *a szentmise változó részeivel lehetőleg előzetesen megismerkedjenek*. Ezt évszázadokon át misemagyarázó könyvek segítették. Magyar parasztok körében például sokáig szokás volt, hogy a családfő szombat este összegyűjtötte családját, s felolvasta Goffin Lénárd híres elmélkedő könyvéből a másnapi miserészeket azok magyarázatával együtt. Különösen a mise nehezebb szövegeit: a könyörgést, a felajánlási és áldozás utáni könyörgést hasznos előre elolvasnunk és átgondolnunk.

Külön alkalmat kívánna, hogy a zsolozsmáról is beszéljünk, most csak annyit mondjunk róla, hogy a misére való előkészületnek nincs jobb módja, mint a szent zsolozsmából több-kevesebb részt elimádkozni. A napi zsolozsmából több szöveg amúgy is közvetlenül a napi miséhez kapcsolódik. Az Egyház reggeli imádságát, a Laudest akár a templomba érkezve is imádkozhatjuk, de persze legszebb lenne, ha részt tudnánk venni a reggeli zsolozsma közös éneklésében.

Készüljünk hozzá vasárnap időben a misére induláshoz. Ha lehet, öltünk ünnepi ruhát, s induljunk úgy, hogy maradjon kis időnk a templomban megnyugodni a mise előtt.

3. Belépünk a templomba

Belépünk a templomba. Megpillantjuk az ajtónál a *szenteltvíztartót*. A régi római templomoknak nagy, félig nyitott előcsarnokaiban medencék álltak, hogy a messi útról érkező hívek megmosakodhassanak. E víz egyszerre szolgált praktikus, tisztálkodási célokat, de megvolt a maga lelki értelme is. Jegyezzük most meg jól, hogy a kettő nem ellentétes egymással. Aki a liturgiában serénykedik, a legegyszerűbb, legköznapiabb, legtechnikaibb dolgot is úgy fogja fel, hogy az a szentség része. A szentség részévé lesz a templomtakarítás, az énekrend kiírása, a tömjénezőhöz való tűz élesztése, az orgonahangolás vagy az énekesek hangjának reggeli bejáratására való gyakorlat is. A szentség része a mosakodás is, mert a *készület* szellemét éleszti szívünkben (és megkíméli padszomszédainkat egy zavaró, kellemetlen benyomástól).

Azután a későbbi századokban, néhol még ma is, a mise előtt a pap végigjárt a templomon és csatlakozó épületein vagy kolostoron, s szenteltvizet hintett. A szenteltvíz emlékeztet a tisztító keresztvízre, s így a misére való bűnbánati előkészület eszköze; de emlékeztet Isten áldásának harmatára is. Ezzel a lelkülettel vegyünk a szentelt vízből, s hintsük magunkra kereszt alakban.

Helyünkre érve néhány pillanatig térdeljünk le, köszöntsük házában az Istent, engedjük szívünket elcsendesülni. Azután ülünk le és keressük elő imádságos könyvünkben a miséhez való részeket. Igen: *használjunk a mise alatt megfelelő imádságoskönyvet*. Sajnos az imádságoskönyv használata kezd kimenni a divatból. Pedig milyen másképpen, mennyivel tudatosabban követheti a misét az, aki

imádságoskönyvet tart kezében: kikeresi benne az énekeket és a feleleteket; imádságokat talál benne mise előttre, áldozás vagy mise utáni hálaadásra; olvashatja azt is, amit a pap imádkozik, hiszen mélyebben megragad bennünk az, amit egyszerre hallunk és látunk. Ha a mise előtt még van rá időnk, imádkozzuk a zsolozsmát vagy az Egyház imádságos kincstárának más darabjait, vagy azt, ami e pillanatban saját mondanivalónk.

4. A liturgikus szolgálatok

Itt kell néhány szót szólni *a liturgikus szolgálatokról*. Mondtuk már, hogy a pap semmivel sem helyettesíthető, krisztusi megbízáson alapuló szentségi szolgálata mellett milyen fontos szerepe van az Egyház ünnepélyes liturgiájában a szerepapoknak, ministránsoknak, énekeseknek, orgonistának. Az Egyház liturgikus eszménye nem a pap és a hívők párbeszéde; régebben tilos is volt ministráns nélkül akár csak csendesmisét is végezni.

Az Egyház a „sokszereplős” liturgiában – ahol mindenkinek megvan a maga helye és funkciója – jelent meg a maga teljes életerejében, életgazdagságában. Míg régebben az Egyház anyagi helyzete megengedte, hogy e liturgikus szolgálatokra rendelt férfiakat és ifjakat alkalmazzon, ma jobbra a hívek sorából kerülnek ki a szolgálattelvők. Jó volt, hogy akkor e szolgálatokra jól felkészített, rendszeres, megbízható, magukat erre elkötelező emberek álltak rendelkezésre. De az is szép, hogy ma a szolgálattelvők úgy jelennek meg, mint a közösség küldöttei és képviselői az oltár körül.

A szerepapi szolgálatot sok helyt az egyházközség érettebb férfiai látják el. A ministráció az ifjaknak és az Egyház kincseinek, a gyermekeknek dolga. Ha nem csak tolonganak az oltár körül, hanem kiképzetten szolgáltadják a bort, vizet, áldoztató tálcát, tüzet, tömjént, ha szép, rendezett mozgásuk, szinte mint a csillagok kozmikus járása, mint egy szent tánc mutatja be a test hódolatát az Úrnak, akkor segítik a hívőket is átlépni a földi határokat, szinte a mennyei liturgia előcsarnokának látni templomunkat.

A templomi liturgikus kórus, különösen ha az oltár körül helyezkedik el, nem hangversenyteremmé változtatja a templomot, hanem olyan tökéletesen szólaltatja meg az Egyház istendicséző hangját, amire a hívők egyedül nem lennének képesek. Ugyanakkor támogatva és vezetve a hívek énekét mindnyájunk nevelői ők a liturgikus énekben. Az Egyház életének legkorábbi ideje óta, már a vértanúk Egyházában ott álltak a felkészült zsolotárénekesek, hogy az Egyház által előírt énekek tudói, gazdái, gondozói, éneklői és vezetői legyenek. Néhány száz éve hozzájuk társul az orgonista is, hogy a harmóniába rendezett hangokkal az örök isteni harmónia utáni vágyat élessze játékaival a szívekben, s a zenekultúra legnagyobb alkotásait is illő ajándékkal mutassa be Istennek.

Nemcsak a zeneművészet, hanem minden, ami nemes és szép emberi alkotás, részt kap ebben az istendicséretben: a földet és mennyet egymáshoz kapcsoló *építészeti* tér, a látható formák segítségével a láthatatlan dolgok szemléletére és szeretetére ragadó *szobrok és képek*, a hétköznapiól elütő *ruhák és szent tárgyak*, a gondosan formált *szavak és mozdulatok*.

Nos, mindaz, aki a hívek közül részt vehet ezekben a liturgikus szolgálatokban, tegye jó szívvel, megbízhatóan, lelkesen. Istent nem lehet nagylelkűségben felülmúlni, bőségesen meg fogja jutalmazni azokat, akik többet adnak a kötelezőnél, s hűségesek a vállalt szent szolgálatban. De már a földön is meglesz a jutalmuk. Azok a gyermekek, akik a ministrációban gyakorolják magukat, fegyelmezettebbek, szebben mozognak és beszélnek, mint a többiek. És közülük fogja az Úr megszólítani azt, akit különleges szolgálatára meghív, hiszen a ministráció a papi hivatások veteményeskertje. Akik a liturgikus énekben serénykednek, otthonosak lesznek a művészetben is, s őket soha nem fogja megkísérteni a hitvány és erkölcsromboló zene ördöge. Szinte mindenki megtalálhatja szerény helyét ezekben a liturgikus szolgálatokban, lehetőségeinek és tehetsége irányának megfelelően.

5. Igeliturgia – eukarisztikus liturgia

És most kezdjük el együtt a szentmisét. Kövessük egyes részeit úgy, hogy az Éneklő Egyház 444. oldalától kezdve folyamatosan haladunk előre a szentmise menetében.

Ismét a zsinat igazít el abban, mi is fog történni.

„Tanuljanak a hívek először Isten igéjéből, azután merítsenek erőt az Úr testének asztalánál, és így adjanak hálát Istennek.”

A szentmisében tehát *először Isten igéjével találkozunk, azután az Úr testének asztalához járulunk*. Mindkettőben Krisztus áll a középpontban: az igeliturgiában az örök Igazsággal és Bölcsességgel találkozunk, az eukarisztikus liturgiában az örök Főpap tevékenységének lehetünk részesei. Az Egyház legősibb idejétől fogva együtt járt a kettő: Isten igéjének hallgatása és az eukarisztikus áldozat bemutatása.

6. Introitus

A szentmise – hacsak nem előzte meg az ünnepélyes szenteltvízhintés – az **Introitussal** kezdődik. Ez egy zsoltárrészlet, néha más bibliai szöveg, melyet az Egyház igen nagy gonddal választott ki, hogy a mise alaphangját, fő gondolatát megzendítse. Ha felnyitjuk az Egyház hivatalos énekkönyveit vagy a misekönyvet, ott találjuk ezt az énekszöveget. Ha nem lenne ének, akkor kötelező közösen elimádkozni vagy legalább felolvasni. Bár az utóbbi években megengedte az Egyház, hogy az Introitus helyett más jóváhagyott éneket énekeljünk, sok közösségben megfelelő

erőfeszítésekkel már elértek odáig, hogy az Introitus helyén valóban az Introitust éneklük, s reméljük, előbb-utóbb általánossá válik e szokás.

Mihez kezdünk mi az Introitussal? Ismerjük meg e csodálatos énekszövegeket és dallamokat, elmélkedjünk rajtuk. Tanuljunk tanítómesterünktől, az Egyháztól, amikor költőileg mondja ki a napi liturgia tartalmát. Minden költészet tele van rejtett, de éppen ezért megindítóbb gondolatokkal. Akinek van szíve és tanultsága hozzá, az éppúgy, mint a jó olvasó a versből, megérti az Egyház énekeiből is ezeket a rejtett gondolatokat.

Hogy csak egyet idézzünk fel, az éjféli misében az Egyház hivatalos énekkönyve szerint így éneklünk: „Az Úr mondá nékem: én Fiam vagy te, én ma szültelek téged.” Az örök Atya és a Fiú párbeszédét halljuk, az Ige szentháromságos születésének titkába pillantunk bele a lassú ének hangjaitól megigézve. Megrendülünk azon, hogy a Betlehemben született, látszólag magatehetetlen kisgyermek nem más, mint a második isteni személy. Az, aki az időben – anyától született – atya nélkül, ugyanaz, mint aki minden idők előtt – Atyától született – anya nélkül. S ugyanő fogja most, a karácsonyi első misében megtestesülésének szent misztériumát feltárni, abban minket is részesíteni. – Szeressük az Introitust!

Az Introitus éneklése közben a pap megcsókolja és ünnepélyes misében megtömjénezi az oltárt. Az édes illatáldozat hódolatunk jeleként száll az ég felé, s egyben tiszteletet ad az oltárnak, melyre azt helyezzük, ami számunkra a legdrágább.

7. Bűnbánati cselekmény

A legliturgikusabb bűnbánati cselekmény a szentmise előtti ünnepélyes szenteltvízhintés, az Asperges. Mióta ezt ritkábban végzik el, a bűnbánat felindítása inkább szavakban, közös imádsággal szokott történni. Természetesen ez a „közgyónás” nem elegendő a súlyos bűnök eltávoztatásához. De segít abban, hogy bűnös voltunkat megvallva, sebeinket Isten előtt feltárva, a mennyei Orvosra bízva gyógyulásunkat.

Ez a bűnbánat most nem *egyes* bűneinkre vonatkozik: annak a gyónás a helye. Az a rövid csend, melyet a pap felszólítása után tartunk, úgysem elég kimerítő lelkiismeretvizsgálatra. De elég arra, hogy komolyan magunkba nézve őszintén elismerjük: bűnösök vagyunk, hiszen Szent János első levele szerint „aki azt mondja magáról, hogy nincs bűne, magát csalja meg és nincs benne igazság”. Isten a kevélyeknek ellenáll, az alázatosoknak ellenben megkegyelmez. Ezzel a lelkülettel tárjuk fel bűnös voltunkat az egyetemes Egyház közösségében Isten minden szentjei előtt.

8. A Kyrie

Ezután a **Kyriét** énekeljük: Uram, irgalmazz! Az ókeresztény Egyház talán legsűrűbben felhangzó kiáltása volt ez, olyan kiáltás, melyben szinte mindent

kifejeztek, amit Isten felé mondani akartak. Mindenekelőtt *hódolat* ez az ének, őt ismeri el egyetlen Úrnak.

A legősibb mise azzal kezdődött, hogy a pap és kísérete a templomba bevonulva, némán arcra borult az oltár előtt. Gondoljunk el egy ősi római bazilikát, apszisán a Mindenható mozaikképével. Lépésről lépésre közeledik a menet a szentély felé, s odaérve nem térdre, de arcra kényszeríti mindnyájukat annak tudata, ki elé lépnek ők most szolgálatot tenni. Azután a pap felemelkedik, annak tudatában, hogy Krisztus adta joga van megszólítani ezt a félelmetes Fölséget, s így szól a hívekhez: Könyörögjünk! Amit ez az arcra borulás szavak nélkül, a test segítségével elmondott, ugyanaz sűrűsödött bele később az oltártömjénezés szertartásába és a Kyriébe.

A Kyrie tehát elsősorban a *hódolat* rövid, de érzelmekkel teli kifejezése. Régen ugyanezzel a kiáltással hódoltak a császár előtt, s az Egyház ezt a császárimádatot érvénytelenítette, amikor a kiáltást liturgiájába átvette. Azt mondta vele, amit a zsoltár is említ: „Ne a fejedelmekben bízatok, emberek fiaiban, kik rajtatok nem segíthetnek. Ha elszáll a lelkük, porrá válnak ők, ama napon semmivé lesznek terveik. Boldog az, kinek segítője Jákob Istene, reménysége az ő urában, Istenében, benne, ki az eget és földet alkotá, a tengert és minden élő. Ki hűséges marad mindörökké... örökké országot az Úr, a te Istened, ó Sion!” A Kyrie elsősorban annak megvallása, hogy nincs isten, nincs hatalom más az Istenen kívül.

De egyben a bizalom kifejezése, hiszen „boldog az, kinek reménysége az ő Urában, Istenében”. A Kyriében elismerjük, hogy mindent ettől a mindenható Úrtól, örök Istentől várunk, aki azonban „Jákob Istene, Sion Istene”, választottainak és választott népének Istene, az Egyház Istene.

Végül a Kyrie feltárja Isten előtt nyomorúságunkat is; reá bízva, hogy abból kiemeljen minket. Hódolat, bizalom, kérés, megváltásért való vágyakozás egyesül egyetlen rövid kiáltásban.

Nem csoda, hogy az ősegyház – miként a keleti egyház ma is – nem győzi elégszer ismételni litániákban, esedezésekben. A római liturgia kétféleképpen használja a szentmisében. Vagy önálló énekként, s akkor a lassú dallam időt ad arra, hogy átérezzük, amit a két rövid szó mond. Vagy a kiáltás elé ún. trópus illeszkedhet, mely a napi liturgia gondolatát mondja ki, s ahhoz kapcsolja hozzá a kiáltást. Például: „Nagy hatalmú Isten, könyörülj e népen, Uram, irgalmazz minékünk.” Természetes, hogy a Kyrie-párbeszéd a pap és a nép között alig ad teret, hogy mindazt átéljük, amit a Kyrie jelent. Ezért jobb, ha énekeljük, még hozzá valamely ősi dallamán.

9. A Glória

A **Glória** is csak később került az ünnepi szentmisébe, valószínűleg a reggeli zsoltosmából. A keleti egyház ma is a reggeli zsoltosma végén imádkozza. Krisztus jövetelének is, a szent liturgiának is kettős a célja: *Isten dicsőítése és az emberek*

megszentelése. Ezt hirdették meg az angyalok a betlehemi pusztán: *Dicsőség* Istennek és *békesség* (ti. Isten és ember közötti békesség, vagyis kegyelmi állapot) az embernek.

Az Egyház azonban továbbépítette ezt a felkiáltást. Heves, szabályozatlan felkiáltásokban fejt ki előbb az első gondolatot, a *dicsőítést*. Örömmel hirdeti azt az isteni dicsőséget, mely nem valami dicsérőtől, nem valaki külső személytől származik, hanem Isten belső, önmagában lévő, senkire nem szoruló dicsősége fényessége. Ezért imádkozzuk: „Hálát adunk neked *a te* nagy dicsőségédért!”

Azután ahhoz fordul, aki a *békességet* elhozta: „Isten Báránya, ki elveszed a világ bűneit, irgalmazz nekünk”, vagyis add meg ezt a kegyelmi békét, melyet az angyalok hirdettek. Ez az ének, melyet az egyházi szerzők sokszor angyali himnusznak hívnak, a könyörgések szokásos szentháromságos záróformulájával végződik.

Egy szót kell itt még szólni a *formáról* is. Ez az ének nem versekben készült, nem rímekkel és szabályozott ritmussal él, hanem szinte azt a spontán lelkesedést jeleníti meg a szív mélyéből felszakadó, hol rövidebb, hol hosszabb kiáltásokkal, melyet az Isten dicsőítésére inspirált Egyház érez. Tudnunk kell, hogy az Egyház egyik legrégebb, sőt talán a legrégebb énekéről van itt szó, mely még a 2 – 3. században keletkezett.

Így is kell megbecsülnünk. Bár a misében énekeljük, de a keleti egyház példájából látjuk, hogy *általános* dicsőítő imádság ez, melyet a misén kívül is gyakran ajkunkra vehetünk. Legrégibb dallama megfelel a szöveg formájának: nem ütemes, periódusos zene, hanem beszédes zsolttározás. Mivel pedig a szeretet, az elragadottság nyelve nem szó, hanem az énekhang, jobb, ha énekeljük, mintha csak közösen szavaljuk.

De legfontosabb, hogy a *Glória lelkületét* megtanuljuk. Igazán él-e bennünk az önzetlen dicsőítés, az Isten dicsősége fölötti öröm és hálaadás érzete? Isten dicsőségének csak akkor örülünk, ez a szeretet csak akkor éled föl bennünk, ha *nézzük őt*. Akit nem ismerünk, azt szerethetjük. De mivel a földön csak a hit szemével láthatjuk őt, sokkal, sokkal többet kellene övele magával foglalkoznunk! Tanulni, olvasni, elmélkedni róla, persze annak alapján, amit ő maga mondott önmagáról, s amit tanítása szerint az Egyház mondott róla. Nem csak azért, hogy hittant tanuljunk, hanem, hogy jobban szeressük és jobban dicsőítsük őt, akit most így ismerünk, hogy azután a tökéletesebb ismeret, a színről-színre látás tökéletesebb szeretetre és tökéletes dicsőítésre indítson minket a mennyben.

10. A Kollektá

Ami eddig történt, voltaképpen nem más, mint a misére való bevonulás kiterjesztése, kibontakoztatása, a mise bevezetése. (Nem véletlen, hogy hivatalos előírás szerint ezalatt végig álltunk.) Most következik az első valódi liturgikus esemény: az ünnepélyes napi könyörgés előterjesztése, amelyet **kollektának** hívunk. Mint a nagypénteki szertartás mutatja, a bevonulás után eredetileg *ezzel* kezdődött a szentmise. Bár a pap felszólít minket arra, hogy „könyörögjünk”, mégis egyedül

mondja a kollektá szövegét, s mi egy Amen-nel csatlakozunk hozzá. Mielőtt ezt magyaráznánk, a kollekták szövegéről és a kollektá-ima háttéréről kell röviden beszélnünk.

Amikor az apostolok kora lezárult, az Egyház tanítói meglátták, hogy a rájuk bízott Krisztus-misztériumot az emberiség csak akkor fogadhatja be, ha annak tartalmát az *értelem* fényénél is kifejtik. Annál inkább is szükség volt erre, mert azonnal számos torzulás, eretnecség keletkezett, látszólag apró különbségekkel, de valójában a kereszténység lényegét veszélyeztető tanítással. Az egyház nem nélkülözhetette, hogy a kinyilatkoztatás megértéséhez a természetes ész minden vívmányát igénybe vegye. Szerencsére a kor legkiválóbb elméi léptek föl az Egyházban a következő 3-4 évszázad folyamán, hogy egyrészt megvédelmezzék az igazhitet a tévtanítások ellen, másrészt gazdagon kifejtsék és magas szinten megfogalmazzák a krisztusi tanítást. Ezt a kort nevezzük az egyházatyák korának, s oly kiváló szellemek fémjelzik, mint Szent Jusztinus, Alexandriai Szent Kelemen, Origenes, Szent Ambrus, Szent Ágoston, Nagy Szent Leó és mások. Az egyházatyák tanítása a keresztény tanítás hiteles, ugyanakkor az őskereszténység lelkületét tisztán tolmácsoló kifejezése, melyre ma is mint döntő tekintélyre hivatkoznak a pápák, a zsinati dokumentumok, a dogmatikai fejtegetések.

Az egyházatyák azonban nem csak magyarázatok, hanem liturgikus imádság formájában is megfogalmazták ezt a tiszta tanítást. Ezt találjuk meg az ún. Sacramentarium-ban, vagyis a liturgikus könyörgések könyvében. A misében ehhez az ősi kincshez tartoznak a kollekták, a felajánlási és áldozás utáni könyörgések, a prefációk és a mise központi részének szövege, a kánon.

A *kollektá* az üdvösségről szóló, annak kérdéseit valamely oldalról megvilágító imádság. Nem az élet sokféle ügyes-bajos dolgáról szól, nem arról a „sokféléről”, amiben Márta fáradozott, hanem arról az „egyetlen szükségéről”, melyet Mária hallgatott az Úr lábánál. Nem arról a sokról szól, ami majd hozzáadatik nekünk, hanem arról az Isten országáról, amit Krisztus szerint elsősorban kell keresnünk.

S mégis, ebben az „egy”-ben minden benn van, az a „sok” is, mely életünk mindennapját kitölti. Tehát a kollektát az érti jól, aki nem azt várja, hogy az imádság közvetlen szóljon az ő apró-cseprő dolgairól, hanem aki az *egy szükségesre*, az üdvösségre függeszti tekintetét, s annak fényében látja az apró-cseprő dolgokat is.

A kollektá nem magánimádság. Az Egyháznak legfőbb szükségéről beszél, s ebbe gyűjti bele, „kollektálja” minden egyes hívőnek szükségeit is. A kollektá fegyelmezett, szabatos megfogalmazással viszi az Úristen elé közös ügyünket, így tükröt is tart minden korszak elé: így gondolkozol-e? A kollektá *tömör szöveg*, a római egyház klasszikus alkotása: egyetlen összetett mondatba sűrít bele egyetlen, összetett gondolatot. Ezért megértéséhez is szellemi fegyelem kellek, mely mai, locsogó korunkban nem nagyon gyakori. De talán éppen ezért orvosság is lehet mai, locsogó korunk számára.

Mindenesetre ne várjuk, hogy a kollektát első hallásra megértsük. Az Egyház hajdanában egész héten át ismételtette a vasárnapi kollektát. Igazából akkor tehetnénk

magunkévá, ha szinte fejből tudnánk őket, vagy magunkkal hordanánk tárcánkban és napjában többször elimádkoznánk.

Hallgassunk meg most imádságos figyelemmel egy ilyen kollektát:

„Erőnek Istene, - kinek birtoka annak teljessége, ami jó, - oltsd be szívünkbe a te neved iránti szerelmet, és biztosítsd a vallásosság növekedését bennünk, - hogy mindazt, ami jó, neveljed, - amit pedig neveltél, azt atyai gondoskodással megőrizzed.”

Kifejteni e gondolatot nincs idő, de megismétlem némileg feloldottabb fordításban: „Isten, te vagy minden életerőnek, minden energiának forrása; ami jó csak van, vagy lehet, az mind tőled származik, a te tulajdonod, sőt egy veled. Ezért csak tőled kérhetjük, hogy szívünket mint egy növényt, beoltsd a te neved (vagyis isteni lényeged) iránti lángoló szeretettel, hiszen enélkül semmi növekedés és gyümölcsstermés nem indulhat meg bennünk. De biztosítsd azt is, hogy a vallási élet gyakorlatai által (az imádság, a hittanulás, a szentségek, az önmegtartóztatás és jócselekedetek által) növekedjék is bennünk ez a lelkiélet. Így ami jó bennünk a te jószágodból megszületett, azt te bontakoztasd ki, neveld föl, mint jó kertész a növényt. Mivel pedig e növényt számos veszedelem fenyegeti (tövisek elfojthatják, madarak kitepdeshetik, fenevadak letaposhatják), azért amit bennünk felneveltél, arra te vigyázzál.”

Az így megértett kollektát most még egyszer imádkozzuk el eredeti, tömör formájában:

„Erőnek Istene, - kinek birtoka annak teljessége, ami jó, - oltsd be szívünkbe a te neved iránti szerelmet, és biztosítsd a vallásosság növekedését bennünk, - hogy mindazt, ami jó, neveljed, - amit pedig neveltél, azt atyai gondoskodással megőrizzed.”

Most megértjük a kollektá liturgikus formáját is. A kollektá nem privát ügyekről szól, hanem az Egyház hivatalos kérését terjeszti Isten elé. És mégis, ebbe a kérésbe mindannyian benne foglaltatnak, akik az Egyház tagjai, és az Egyház gondolatai szerint gondolkodnak.

Először azt mondja a pap: Könyörögjünk! Ezzel felszólít, hogy szedjük össze magunkat, imádságos figyelemmel hallgassuk az Egyház kérését, saját magunk szándékát, lelkiéletét is helyezük bele e szövegbe. Utána azonban nem a sokféle ember sokféle, esetleges kérése hangzik el, hanem az Egyház rendezi e sokféle kérést, sóhajt, vágyakozást a helyes irányba. Ezért e szöveget a pap imádkozza hangosan, a közösség pedig figyelmesen (szabály szerint: állva, egyes kolostorokban meghajolva, nagyböjtben pedig térden állva) hallgatja. A végén azonban az „Amen” felelettel elismeri, hogy az Egyház tagja lévén, az Egyház gondolataival azonosulnak saját gondolatai. Tehát hálásan fogadja, hogy amit jó esetben mindnyájan érzünk, csak éppen zavarosan és homályosan, azt az Egyház a kollektában kimondta, szívünk vágyát formába öntötte.

11. Az olvasmányok

A mise első főrésze a kollektával kezdődött. Most Isten igéjének hallgatása következik. Mindnyájan leülünk, s először egy vagy két **olvasmányt** hallgatunk meg. Az olvasmány vagy egy olyan jelenetet idéz fel, melynek valamelyik szereplőjében magunkra ismerhetünk (olyan, amilyen vagyunk, vagy olyan, amilyennek lennünk kell), vagy tanítást hallunk Istenről, az Egyházzal és önmagunkról. A bibliai szakaszt lassan, tagoltan olvassák (helyesebben fennhangon recitálják), hogy mindnyájan megértsük, sőt időnk legyen kissé elgondolkozni a szavakon, vagyis engedni, hogy Isten igéje működhessen a lelkünkben.

12. Olvasmányközi zsoltár

A két olvasmányt *zsoltárénekek* választja el egymástól. Itt a zsoltár-szakaszt is úgy hallgatjuk, mint Isten igéjét, üzenetét. Ezért ezt is énekes felolvasó (pszalmista) énekli az oltár közeléből, mi pedig egy refrénsorral kapcsolódunk bele. A szólista hajdan szószék lépcsőjén állva énekelte a zsoltárt, ezért e zsoltár saját neve: grádus-ének, vagyis **graduale**.

A graduáléhoz az Egyház úgy választotta ki a zsoltárverseket, hogy azok vagy az olvasmányra feleljenek, vagy a liturgikus nap gondolatkörét mélyítsék el, vagy keresztény lelkületünk állapotát fejezzék ki és formálják bennünk. Ne feledjük, hogy a graduále nem hangulatos zenei betét a misében, hanem maga Isten igéje, mely még akkor is átalakít minket, ha nem értjük tökéletesen.

De ez nem ment fel az alól, hogy próbáljunk megértésére törekedni. Az első segítség, ha általában (a misén kívül is) többet foglalkozunk a zsoltárokkal: gyakran imádkozzuk őket, jó zsoltármagyarázatok segítségével elmélkedünk rajtuk. A másik segítség, ha az elhangzó zsoltárverseket a liturgikus ünnep vagy időszak tartalmához viszonyítva hallgatjuk, s így engedjük be őket lelkünk legmélyébe. Ott valaminek meg kell mozdulnia e szavak hallatára, s ezt fejezi ki a refrénbe való bekapcsolódásunk.

13. Az alleluja és az evangélium

A második olvasmány után alleluja következik, de hogy azt jobban értsük, előbb a rákövetkező **evangéliumról** beszélünk. Az evangéliumban Krisztus tanítását hallgatjuk. De valójában többről van szó. Csodálkozhatunk azon, miért állunk fel, ha a többi olvasmányt ülve hallgattuk, miért visznek két gyertyát az evangéliumos könyv két oldalán, miért tömjénezik meg a könyvet, miért csókolja meg azt a pap. S milyen különös az utána jövő rövid fohász: „Az evangélium olvasása legyen bűneink bocsánatára.” Hogy járulhat hozzá egy *olvasás* a bűnbocsánathoz?

Az evangélium nem csak egy szöveg, hanem benne maga a tanító, gyógyító, csodatévő Krisztus vonul be közénk, hogy igéjével gyógyítsa, világosítsa lelkünket. Az ünnepélyes miseszertartás úgy írta elő, hogy a diakonus, a szerep az evangéliumot észak felé fordulva énekelje. Vagyis Krisztus az igazi világosság, az Út, Igazság és Élet a világnak, a századoknak sötétségébe kiáltja bele szavát. „Ő volt az igaz világosság, mely a világba jött, hogy megvilágítson minden evilágra jövő embert. Tulajdonába jött, de övéi nem fogadták be őt. De mindazoknak, akik befogadták őt, hatalmat adott, hogy Isten fiaivá legyenek, akik az ő nevében hisznek.” Ezért van tehát az ünnepélyes körmenet, a tisztelet jelei, s ezért helyezünk keresztet homlokunkra, ajkunkra és szívünkre, hogy amit hallunk, az élet igéit, eszünkkel felfogjuk, ajkunkkal megvalljuk és szívünkben megtartsuk.

Az evangélium szövege nem csupán egy erkölcsstanító prédikátor figyelmeztetése. Benne az a Jézus jelenik meg, aki tettekkel erősítette meg szavait. Az evangélium hallgatása már rögtön meg is valósít bennünk valamit abból, amit hirdet. Amikor az evangéliumban Krisztus gyógyít, akkor igazából mi vagyunk a betegek, s most, a szentmisében fog bekövetkezni a gyógyítás. Mi vagyunk a vakok, akinek megvilágosítja szemét. Mi vagyunk az inaszakadt, akinek visszaadja egészségét, de bűneinek bocsánatát is. Azzal a hatalommal, mellyel a tenger háborgását lecsendesíti, békét teremt Isten és ember között, ember és ember között, rendet teremt szívünkben is. *Az evangéliumok misztériumképek, melyek nemcsak tanítanak, hanem megmutatják, mily hatékonyak Krisztus misztériumai ma is az ő Egyházában.*

Most térhetünk vissza az **allelujára**. Ez az örömeink, mely azt jelenti: „dicsérjétek Jahvét”, hosszú, áradó dallamaival (melyről a manapság használt rövid kis alleluják halvány képet sem adnak) azt a boldogságot ábrázolja és kelti fel bennünk, mellyel az evangéliumkor közénk érkező Igét fogadjuk. És mivel Jézus minden eljövetele az ő utolsó eljövetelének előképe és ígérete, azért az alleluja mindig mennyei ének, eszkatologikus örömeink, a mennyországra nyit kaput. Énekeljük harsányan és áradóan ezt az éneket. S ha nem tudjuk énekelni, legalább ébresszük fel lelkünkben a Krisztust fogadó öröm lelkületét.

Nagybőjtben az alleluját egy hosszabb, komoly hangzású dallamon énekelt zsoltár, a **traktus** helyettesíti. Nagyobb ünnepeken viszont az allelujához az ünnep tartalmát fejtegető költemény, a **sequentia** csatlakozik. Ilyen például húsvétkor a Victimae paschali (Húsvét tiszta áldozatját), pünkösdkor a Veni Sancte Spiritus (Jöjj Szentlélek Isten, jöjj).

Az evangélium után rövid liturgikus **homília** fejtegeti a szent szövegek tartalmát, s egyben felkészít az eukarisztikus szentség ünneplésére. A homíliában ne a szónoki teljesítményt keressük, hanem higgyünk abban, hogy a pap szavai által az Egyház hiteles magyarázata jut el minden kor minden keresztényéhez.

14. A Credo

Az ünnepi misékben ezután a Hitvallást, a **Credo**-t énekeljük, recitáljuk vagy imádkozzuk. A Credo itt, a misében kettős szerepet játszik. Válasz Isten igéjére, melyet hittel fogadunk. De még inkább előkészület a szentség bemutatására. A keleti egyházban s a milánói egyházban a Credo-t nem itt, hanem az átváltoztatás előtt imádkozzák! A szentségekhez járulás feltétele a tiszta, tévedéstől mentes hit. Lehet becsületes ember az is, aki nem hisz, vagy akinek hite eltér az Egyház hitétől. De nem vehet részt a szentségben, mely csak akkor lesz gyümölcsöző bennünk, ha hiszünk. Az Egyház a hitet elsősorban nem tanító, hitvalló céllal foglalta rövid formulákba, hanem azért, hogy a *szentségek kiszolgáltatásakor* a résztvevők ezzel erősítsék meg hitüket, s így legyenek alkalmasak a szentséghez járulni. A hitvallások eredetileg szentségi (szakramentális) rendeltetésű szövegek.

A legrégebbi ilyen hitvallás az, amelyet apostolinak hívunk. Ugyanennek a hitvallásnak azonban liturgiánk kialakulásának korában, a 4. században bővebb megfogalmazást adtak, hogy világosabban kinyilvánítsák hitünk lényegét: azt, hogy Krisztus az Atyával egylényegű isteni személy, aki nekünk saját magában hozta el az üdvösséget, s hogy a Szentlélek az Atyától és a Fiútól származó, velük egyenlő dicsőségben lévő harmadik személy. Lehet, hogy a mai ember másodrendűnek véli ezeket a dogmatikai „szórszálhasogatásokat”, elegendőnek tartja, ha szeretetben élünk és másnak nem okozunk kárt. De az egyház egész hite két hittitok pillérén nyugszik: a Szentháromságnak és Krisztus Isten-emberségének megvallásán. És az egyház nem tartja lehetségesnek a szentség tényleges, kegyelemszerző befogadását, csakis olyan közösségben, mely része az Egyház egyetemes hitének. Ezért kell ünnepélyesen az egyetemes Egyháznak is, a helyi egyháznak is, a résztvevőknek is kinyilvánítaniuk a hitvallást. Így a Credo nemcsak kinyilatkoztat, hanem Istent valódi lényében imádó *imádság* is. Ez is indokolja, hogy ha lehet, inkább énekeljük a hitvallást.

Amikor az áldozat bemutatására készülünk, az Egyház **egyetemes könyörgésekben** gyűjti össze mindazokat, akiket annak gyümölcseiben részesíteni akar. Külön is megemlíti itt a pápát, a püspököt, a hívő népet, a bajban lévőket és a megholtakat.

15. A felajánlási cselekmény

A két átvezető rész (a Credo és az Egyetemes könyörgések) után megkezdődik az áldozati cselekmény előkészítése, melyet **Felajánlásnak** hívunk. A Felajánlás nem áldozat, de annak részévé válik.

Az utolsó vacsora előtt a tanítványok bementek a városba, elkészítették a vacsora termét, gondoskodtak az eledelről, arról a kenyérről és borról is, melyet azután az Úr testévé és vérévé változtatott.

Az ősegyház miséjében a hívők adományokat hoztak magukkal, mindazt, ami a miséhez, a liturgiához, a templom ékességéhez, a szegények gondozásához szükséges volt. Ezeket az adományokat, a kenyeret, bort, olajat, viaszt, élelmet a szerepök összegyűjtötték és az oltárhoz vitték. Ott a pap az adományokat megáldotta, és elkülönítette közülük azt a kenyeret és bort, amely most az áldozat anyagává válik. Elkülönítette először azzal, hogy kiválasztotta a többi adomány közül. Azután azzal, hogy az oltárra helyezte. De nem is csak az oltárra, hanem az oltár közepén elkülönített helyre. (Ez ma is így van, hiszen a pap egy kendőt, ún. korporálét terít ki az oltár közepén, s azon semmi más nem lehet, mint a felajánlott adományok.) Azután azzal különítette el, s különíti el ma is az ünnepi misében, hogy megtömjénezi, vagyis illatos tömjénfüst-oszlopot von köréjük. Az első tömjénezés tiszteletadás a kenyér és bor irányába; a második már körbeveszi az adományokat. A harmadik, tágabb kör az egész oltárt beburkolja az illatfelhőbe. Végül a negyedik tömjénezés kezdetben, a keleti egyházban ma is, az egész templomot körbejárja, azt jelképezve, hogy mi valamennyien, az egész közösség a kenyérral és a borral együtt felajánlja magát, s várja, hogy leszálljon rá az Isten áldása. Ennek emlékeképpen ma is megtömjénezi a szerep előbb a papot, majd az összes jelenlévőket.

Végül a pap megmosta kezeit, hogy mielőtt hozzákezd a mise fő részéhez, lemossa az adományok átvételekor reátapadt idegen anyagot.

E hosszú cselekmény közben az énekesek zsoltárt vagy más szentírási szöveget énekeltek (**Offertorium**), hogy miközben szemünk arra tapad, ami az oltárnál történik, fülünk és eszünk szője össze a cselekményt a liturgikus gondolatokkal.

A felajánlási cselekmény lényegében ma is így történik. Az adományok összegyűjtése helyett perselyeznek (jó lenne, ha a perselyadományokat a kenyérral és borral együtt vinnék az oltárhoz, s addig, míg összegyűlik, a pap és a közösség énekelve várakozna). Azután a pap az oltárra, annak közepén kiterített korporáléra helyezi a kenyeret és bort. A borba egy csepp vizet önt, mert Jézus is így itta a bort az utolsó vacsorán, s az Egyház a bor és víz találkozásában Krisztus isten-emberségének jelképét is látja.

Az ünnepi misében ezt az adományok és a jelenlévők megtömjénezése követi, majd a pap kézmosása, mely ma már inkább az áldozathoz járuló szív tisztaságának szimbóluma, mintsem gyakorlati szükségesség. Mindeközben az énekesek vagy kórus az Offertoriumot énekli, vagy helyette (az Egyház újabb engedményeképpen) a hívők gyülekezete énekel egy oda illő éneket.

Itt tehát a *cselekmény* a fontos, a pap ezt kísérő néhány rövid és csendben olvasott imádságszövege csak azt magyarázza, értelmezi, ami éppen történik.

Hogyan kapcsolódjunk be mi ebbe a cselekménybe? Az elmondottak után nem meglepő, ha azt mondjuk, hogy mindenekelőtt a szemünkkel. *Nézzük* áhítattal, ami az oltáron történik, s engedjük, hogy szemünkön át lelkünket is magával ragadja, megfogja ez a cselekmény. Azután kövessük *áldozati szándékunkkal* is ezt a cselekményt. Az első fejezetben elmondtuk, hogy az áldozat előkészületeképpen a

hívek is egészen odaadják magukat Istennek, hogy azután Krisztus a tényleges áldozatban a maga áldozati önátadásával egyesítse övéinek odaadását. Ha perselyeznek, s abba pénzt helyezünk, tegyük ezt abban a tudatban, hogy nem egyszerűen a templomnak adakozunk, hanem mint régen a hívek, magunk is hozzájárulunk az áldozat anyagának felajánlásához. Végül kapcsolódjunk be énekünkkel; ha pedig a kórus énekel, abba kapcsolódjunk lelkileg azzal, hogy befogadjuk az ének szövegének is, zenei szépségének is üzenetét.

Hadd szóljunk itt egy szót a *tevékeny részvételről*. A zsinat után ezt a kívánságot sokan úgy értelmezték, hogy a híveknek az egész mise alatt valami „feladatot kell adni”: imádkoztatni, mozgatni, énekelteni, szerepeltetni kell őket. Holott a liturgia szépsége abban áll, hogy amint a Titokzatos Test működésében is mindenkinek megvan a maga dolga, úgy a liturgiában is különféle szolgálatok vannak, de a Lélek, aki mindezt műveli, egy. Tehát vannak részek, melyekben a papnak, máskor az énekeseknek, olvasóknak vagy a közösségnek vannak feladatai, és azt kell mindenkinek legjobb tudása szerint teljesíteni. De mikor hallgatunk vagy nézünk valamit, az sem passzív, néma bámulat. Lehet valamit figyelmetlenül, hanyagul, aluszékonyan hallgatni vagy nézni. De ha például egy hangversenyen úgy veszünk részt, hogy figyelmünkkel, a dolgok követésével a zeneszerző „üzenetét” egészen felfogjuk, akkor ez nem passzív hallgatás, hanem nagyon is tevékeny részvétel. Nos, a felajánlásban helye van a tevékenységnek is (adományozás, éneklés), de ugyanolyan nagy helye van a szemlélődő figyelemnek, mely a látott cselekményhez vagy hallott énekhez a mi *belső*, lelki tevékenységünket fűzi hozzá.

16. A felajánlási könyörgés

Véget ért a felajánlási cselekmény, s most ismét az Egyház szava következik. Figyeljük meg, hogy az Egyház a cselekményekhez mindig szavakat is fűz, hogy a sokféleképpen érthető cselekedetek célja, értelme, rendeltetése világos legyen.

Ennek az imádságnak latin neve *Secreta* (vagyis az elkülönített adományok fölött mondott imádság) vagy *Superoblata* (a felajánlott adományok fölött mondott imádság), magyarul: Felajánlási könyörgés.

A felajánlási könyörgés ismét az Egyház hivatalos, ünnepélyes szövege, melyben elmondja, mit kell látnunk ebben a szent cselekményben. Hallgassuk meg például húsvétvasárnap felajánlási könyörgését:

„Vedd át, kérünk, Urunk, az áldozati adományok felajánlásával együtt a te néped esedezését is, hogy amik most a húsvéti misztérium részévé fognak válni, azok a te működésed folytán nekünk örök életre szolgáló gyógyszerként használjanak.”

Mily sokat kellene ismételnünk, ízlelgetnünk az ilyen szövegeket ahhoz, hogy végre beletanuljunk az Egyház misztériumos gondolkodásmódjába, s hitünk dolgairól igazul gondolkodhassunk!

17. A Canon Missae

Most már az oltáron van minden, ami az Eukarisztia bemutatásához szükséges. Eddig mi cselekedtünk. Most a pap személyén keresztül maga Krisztus lesz a főszereplő. És ott van vele az Egyház is, hiszen a Fő és a Test elválaszthatatlan. S amikor az áldozatot Krisztus és az Egyház mint egy test nyújtja át az Atyának, akkor az Atya elfogadja ez áldozatot, s vele együtt elfogadja az Egyházat és mindenkit, aki az Egyházhhoz tartozik.

A keresztáldozat megjelenülésének kerete az eukarisztikus főimádság. A Szédereste rituáléja szerint (annak előírásait teljesítve és annak értelmét beteljesítve) Jézus is egy nagy hálaadó imádságot mondott a vacsora közben, s annak keretében mondta a kenyér fölött: „Ez az én testem”.

Az eukarisztikus főimának három része van:

- a) egy előhang (prefáció),
- b) a kánon maga a hálaadó ima az utolsó vacsora elbeszélésével együtt
- c) és egy szentháromsági záró dicsőítés, doxológia, az „Őáltala, Ővele, Őbenne” formula.

Az eukarisztikus áldozat mindnyájunk áldozata azáltal, hogy saját magunkat is átadjuk Istennek, de egyébként most Jézus, az ő megbízásából az Egyház, illetve szentségi felhatalmazásánál fogva egyedül a pap fogja elvégezni. Mi mindhárom részben egy-egy akklamációval, felkiáltással tanúsítjuk, hogy egyek vagyunk azzal, ami történik:

- a prefáció végén a Sanctust énekeljük,
 - a kánon közepén megvalljuk, hogy e cselekedettel Krisztus halálát hirdetjük és feltámadását magasztaljuk, amíg el nem jő,
 - a doxológia befejezésekképpen hangos Amen-nel fejezzük ki egyetértésünket.
- Szóljunk most röviden az eukarisztikus ima három részéről.

a) a **prefációt** egy ünnepélyes párbeszéd vezeti be a pap és a teljes közösség között. Már a miséről szóló legrégebb, közel 1800 éves dokumentum („Traditio Apostolica”) így utasítja a papot: „A püspöknek a diakónusok nyújtsák át a felajánlott adományt, ő pedig e szavakkal adjon hálát:”

- Az Úr legyen veletek. És mindnyájan mondják: - És a te lelkeddel.

Azután: - Emeljük fel szívünket. - Fölemeltük az Úrhoz.

- Adjunk hálát az Úrnak. - Méltó és igazságos.

Akkor így folytassa:

„Hálát adunk neked, Istenünk, szeretett fiad, Jézus Krisztus által, akit ezekben az utolsó időkben küldtél nekünk mint szabadítót, megváltót és akaratod hírnökét, aki a te elválaszthatatlan Igéd, aki által mindent teremtettél, akiben kedved telt, akit leküldtél az égből a szűz méhébe, és fogantaték, megtestesült...” És így jut el az utolsó vacsora elbeszéléséig.

Az „Emeljük fel szívünket – Fölemeltük az Úrhoz” párbeszéd arra figyelmezteti a

híveket, hogy most el kell szakadniuk a földitől, a láthatótól, mert egy szentségi esemény fog bekövetkezni. Valóban, ezt a párbeszédet az Egyház nem használja ájtatosságokon, sőt más liturgikus alkalmakkor sem, csakis akkor, amikor szentséget vagy fontos szentelményt akar létrehozni. (A fent említett „Apostolica Traditio” ugyanezt a párbeszédet mondhatja a diakónussal a vesperás előtti lámpagyújtásnál, de az „Emeljük föl...” rész nélkül, mert „ezt csak a felajánlásnál szabad mondani”). Sok országban fel is állnak, amikor ezt hallják: „Sursum corda – Emeljük föl szívünket”. De legalább lélekben halljuk meg a figyelmeztetést.

Azután a pap elkezd az igen ősi formulákra visszamenő *prefációt*, melyben az Egyház elismeri, hogy jogos hálát adni az Atyának azért, amit velünk tett, elsősorban azért, amit Fiában nekünk ajándékozott. S mivel a hálaadás elválaszthatatlan a dicsőítéstől, a prefáció vége a mennyei liturgiát, az angyalok tökéletes dicsőítését idézi fel, s ezzel bevezet a Sanctus éneklésébe, vagyis a prefáció lezárásába.

A **Sanctus**, a „Szent vagy”: látomás. Izaiás látomása arról, hogy Isten legfőbb tökéletességét, tiszta és megközelíthetetlen szentségét hirdetik az Istenhez legközelebb álló égi szellemet, a kerubok és szeráfok. Másodszor a Jelenések Könyvében olvashatunk e látomásról. Ott már az Egyház, az üdvözültek közössége is bekapcsolódik a Sanctus éneklésébe. Mily megtiszteltetés, hogy a földi templom és igencsak földi hívőközössége az angyalok énekéhez társulhat! Templomunk most felemelkedik, a mennyei templom részévé válik. És mi is felemelkedünk minden gyarlóságunkon, s mintha máris az üdvözültek társaságában lennénk, elragadtatva hangoztatjuk az angyaloktól tanult tökéletes dicséretet. A prefáció vége átvezet a Sanctusba, s a Sanctus legősibb dallama nem is más, mint a prefáció dallamának folytatása (Éneklő Egyház 446, 448.).

b) De a Sanctus nem csak lezárás, hanem kezdete is valaminek. A pap erre visszaülve kezdi a **Kánont**: „Valóban szent vagy...”. A „kánon”-nak több jelentése van. Szabályt is jelent, hiszen e szövetséget, az Oltáriszentséget létrehozó szavakat és azok környezetét a papnak egy igen szigorú szabály szerint kell mondania. Régen nem is volt a Római egyházban több, csak egyetlen kánonszöveg, az, amelyet most I. számmal jelölünk és „római misekánonnak” hívünk. Ma négy kánonszöveg között választhat a pap (belőle egy rövidebb a hétköznapiakra való, egy igen hosszú pedig különleges alkalmakra, tehát a vasárnapi misében legtöbbször vagy az I., római, vagy a III. kánont szoktuk hallani).

A „kánon” szó másik jelentése azonban régi római nyelvben az volt, hogy „adomány”, köteles szolgálat. Ez rámutat arra, hogy a kánon közben történik meg az áldozati cselekmény. A régi misekönyvek így is hívják a kánont: *actio* (vagyis áldozati cselekmény), s amikor a pap elkezd a kánont, így jelölték: a pap *belép a kánonba* (*intra canonem*), vagyis megérkezett abba a legszentebb cselekménybe, melyben átadjuk az Atyának Krisztus áldozatát.

A kánon középpontjában az utolsó vacsora elbeszélése áll, melyben a pap megismétli Jézus mozdulatait és szavait, s ezzel a kenyér és bor színe alatt megjelenik

Jézus feláldozott teste és vére.

A kánon többi részeiben még a következő gondolatokat fogalmazza meg az Egyház:

Anamnézis: Jézus utasításának engedelmeskedve megemlékezünk az ő misztériumairól, elsősorban haláláról és feltámadásáról.

Epiklézis: Az Egyház a Szentlelket kéri, hogy áldozatunkat valósítsa meg és tegye kedvessé a mennyei Atya előtt.

Commemoratio: Az Egyház megemlékezünk mindazokról, akikre Jézus megváltása kiterjed: az Egyházzal (ezen belül a pápáról és a püspökökről külön is, hogy ezáltal a helyi Egyház az egyetemes Egyházzal való tartozását megvallja); de kifejezzük egységünket a megdicsőült egyházzal is, ezért a szenteket is bevonjuk a megemlékezésbe; megemlékezünk az élőkről (általában is, és azokról is, akikről külön meg akarunk emlékezni) és a holtakról, kiknek üdvösséget szerezhet e szentmiseáldozat.

Áldozati imádságok, melyekben az Egyház felajánlja Jézus Krisztus keresztáldozatát az Atyának, egyesül vele, s kéri, hogy ez az áldozat így, Jézus érdeméből legyen az Atya szemében elfogadható. Ezt a római kánon ősi szövege így mondja ki: „Fölajánljuk magasztos fölségednek ezt a tiszta áldozatot, ezt a szent áldozatot, ezt a szeplőtelen áldozati adományt, az örök élet szent kenyerét és az örök üdvösség kelyhét. Nézd kegyes és jóságos szemmel, és fogadd el, mint elfogadtad igaz szolgádnak, Ábelnek ajándékát, ősatyánknak, Ábrahámnak áldozatát és azt a szent és szeplőtelen áldozati adományt, amelyet főpapod, Melkizedek mutatott be neked.”

Ezeket az alkatrészeket a római kánon szép szimmetrikus rendben helyezi el:

Bevezetés – Megemlékezések – Áldozati imádságok – Átváltoztatás – Áldozati imádságok – Megemlékezések – Befejezés

A kánont csendben hallgatjuk végig, mondhatni egy szent izgalommal, hiszen a pap, s benne Jézus Krisztus áll az Atya előtt, hogy mindannyiunkért közbenjárjon. De szabad és áldásos, ha közben szemünkkel is követjük imádságoskönyvünkben a szöveget, hogy így jobban átérezzük; sőt időnként otthon is elolvassuk, hogy szinte fejből is tudjuk.

c) A szentmise az Egyház régi tanítása szerint: dicsőítő, hálaadó, engesztelő és kérő áldozat. Mindvégig jelen van a kánonban mind a négy szándék, de a dicsőítést leghangsúlyosabban a lezárás, a **doxológia** mondja ki: Jézus egész megváltó művének értelme az, hogy őáltala, ővele, őbenne az egész Egyház megadja a tiszteletet és dicsőítést a Szentháromság egy Istennek. S erre mindannyian Amen-t mondunk. Közben a pap kissé felemeli az átváltoztatott kenyeret és bort, mintegy Krisztus áldozatán keresztül (ezért valóban: Őáltala, ővele, őbenne) mutatja be az Atyának az Egyház hódolatát.

18. Az Úr imádsága és a békecsók

Nem tudjuk, ki foglalta írásba a kánont, de az illető kétségkívül az Egyház által ihletett szöveget, szent hagyományt közvetített, melyet azután egyik nemzedék a másiknak adott át, amikor bemutatta a szentmisét.

Nagy Szent Gergely pápa mégis azt mondja, hogy az Egyház úgy ítélte helyesnek, ha a legszentebb pillanatokban nem állunk meg az ihletett szent férfiak szavánál, hanem hozzájuk fűzzük az Úr imádságát. Ezért a kánonhoz szorosan csatlakozik (a keleti egyház gyakorlatában is) a **Miatyánk** elimádkozása.

A Miatyánk azon túl, hogy az Úr ajkáról tanult imádság, s így pusztán ennek erejéből szentelő hatású, két okból különösen is helyénvaló a szentmise e pontján. Elsősorban azért, mert úgy kéri Isten bocsánatát, hogy kifejezi mindannyiunk megbocsátását az ellenünk vétkezőknek. Enélkül a szándék nélkül nem is lenne érvényes a szentmisében való részvételünk. Másrészt kéri mindennapi kenyerünket, elsősorban lelki kenyerünket, s mindkét mondattal előkészít minket a szentáldozásra. A Miatyánkot közösen imádkozzuk, de utolsó mondatához a pap egy kibővítést fűz hozzá: kéri a gonosztól való szabadítást és Isten békéjét mindannyiunk számára, hogy így biztosan várakozhassunk Krisztus újra eljövetelének napjára.

A mise következő része a **békecsók** szertartása. Krisztus egy beszédében arra figyelmeztet, hogy ha oltárra visszük adományainkat, s eszünkbe jut, hogy bármi útjában áll felebarátunk iránti tiszta szeretetünknek, sürgősen béküljünk ki vele, s úgy mutassuk be áldozatunkat. Ennek megfelelően a milánói liturgia a felajánlás elejére helyezi a békecsókot. A római egyház úgy fogja fel, hogy ez a béke Krisztus keresztdozatának gyümölcse, s a mi misénkben a békecsók a kánon és az áldozás szertartása között kapott helyet.

A béke szertartása a misében eredetileg a pap békekívánsága volt: „Az Úr békéje legyen veletek mindenkor” (mely tehát megkülönbözteti az emberek között mesterségesen létrehozott, törekeny békét attól az igazi békességtől, amelyet csak Isten szerezhet), majd ezt követte az a szimbolikus csók, melyet ünnepi misében a papság tagjai ma is a régi módon váltanak egymással. Mivel azonban a békecsók a nagy templomok hívő közösségében aligha gyakorolható, ma a pap által mondott imádság, annak végén a hagyományos békekívánság, s egy felkiáltás alkotja a békeszertartást (s itt-ott többé-kevésbé sikeres jelképekkel pótolják a békecsókot). De az a fontos, hogy e szertartás hívjon fel mindnyájunkat a teljes, fenntartás és sértődés nélküli, őszinte megbocsátás kötelességére.

19. A szentáldozás és a szentmiseáldozat

A szentáldozáshoz érkezünk, s néhány szót kell róla beszélnünk, most nem annyira lelkiéleti szempontból, hanem a misében való helyét bemutatva. Mióta az emberiség

áldozatot mutat be, arra vágyik, hogy Istennel az áldozat révén egyesüljön. Az étel- vagy állatáldozatok rendszerint azzal végződnek, hogy az ételt vagy az állat bizonyos részeit magukhoz vették (esetleg: az állat vérének magukra hintették). Abban hittek ezek az emberek, hogy amikor mintegy Istennel „osztozkodnak” a táplálékon, akkor maguk is megistenülnek. Ne mosolyogjunk e hiedelmeken. Jogos, tiszta vágy ez, az emberiség talán legigazabb vágya. Isten ültette az emberek szívébe, mégpedig azért, hogy ezt a vágyat a beteljesedés idején majd ténylegesen beteljesítse.

Jézus azt a kenyeret és bort osztotta ki tanítványainak, melyet megtört testévé, kiontott vérévé, vagyis feláldozott istenembségévé változtatott. Mi az oltárra helyeztük kenyerünket és borunkat, benne saját magunkat. De Jézus ezt átváltoztatta saját magává, s most visszaadja nekünk úgy, mint áldozatunk gyümölcsét, mint az Istennel való egyesülés szentségi (tehát nem csak jelképes, hanem valóságos és megvalósító) jelét, eszközét. A szentáldozásban nem egyszerűen Jézus Krisztust vesszük magunkhoz, hanem a feláldozott és megdicsőült Bárányt, aki meghalt értünk, hogy halálában és feltámadásában életünk legyen. Áldozati lakoma ez, beteljesedése annak, amit az emberiség évezredek óta remélt. A szentáldozás egyesít minket Jézussal, s minthogy embersége nem választható el istenségétől, részesít minket az ő szentségében, sőt minthogy Jézus nem választható el a Szentháromságtól, egyesít minket a szentháromságos egy Istennel.

Ez az egyesülés lesz életünk a mennyben, így tehát a szentáldozás máris abban részesít rejtetten, részlegesen és ideiglenesen, amit majd nyíltan, teljességgel és véglegesen bírnak a mennyben. A szentáldozás egyben a kegyelem eszköze, mindannak közvetítője, amit számunkra Krisztus megváltó művével kiérdemelt, mindannak a gyümölcsnek kiosztása, amit a kereszttáldozat, s annak megújításaként a szentmise számunkra megszerzett.

20. A kenyértörés

A szentáldozás első mozzanata a **Kenyértörés**. Jézus is megtörte a kenyeret az utolsó vacsorán, s ez a mozdulat annyira emlékezetes maradt, hogy az apostoli egyházban így hívták a szentmisét: kenyértörés. A kenyértörés három dologra emlékeztet minket.

A kenyérben Jézus keresztfán megtört testét adta nekünk. A megtört kenyér arra emlékeztet, hogy ez a Jézus az Isten Báránya, aki elveszi a világ bűneit.

Másodsorban a megtört kenyér arra emlékeztet, hogy Jézus egyazon kenyeret törte meg és osztotta szét a tanítványai között. Akárhányan áldozunk a templomban vagy a földtekén, egy kenyérben részesülünk.

Végül a kenyértörés arra emlékeztet, hogy régen így törték le a kenyérből a betegeknek, gyengélkedőknek elvitt részecskéket. Ezzel az Egyház hitét is tanúsítja, hogy a kenyér nemcsak a szentmise alatt, arra a pár pillanatra Jézus teste, amíg

magunkhoz vesszük, hanem a megőrzött, tabernákulumainkban tisztelt, a betegeknek elvitt szentostya is Jézus imádandó teste.

A kenyértörés közben az **Agnus Dei**-t, az Isten Bárányát énekeljük.

21. Az áldoztatás szertartása

Az Oltáriszentséget a korai kereszténység idejének kis közösségeiben nehézség nélkül ki tudták szolgáltatni két szín alatt. Később, az Egyház növekedése idején ez egyre nehezebb lett volna, ezért áttértek az egy szín alatt való áldoztatásra. Mivel mindkét szín alatt jelen van a teljes Krisztus, s a kettő együtt nem több, mint bármelyik külön-külön, azért ez semmi veszteséget nem jelent a híveknek. A szentmise érvényességéhez természetesen szükséges mindkét szín, s annak elfogyasztása is, legalább a pap (s esetleg az oltárszolgák) részéről. Kivételes alkalmakkor a híveknek is módjuk van két szín alatt áldozni. A keleti egyház a szentmisében kovászos kenyeret használ, s az a kehelybe helyezve felszív annyit a vérből, hogy a kenyeret magához véve a hívő valójában két szín alatt áldozik.

Az **áldozás** alatt az énekesek **Communio**-zsolnárt énekeltek, énekelnek. Eredetileg egyetlen Communio-éneket ismételtettek, a 33. zsolnárt: „Ízleljétek és lássátok, milyen édes az Úr!” Később minden mise saját Communiót kapott, s miközben a hívek az oltárhoz gyűltek, az énekesek szinte nekik énekeltek el a liturgia gondolatait.

Idézzünk fel példaképpen egyet. Húsvétkor így szól a Communio: „A mi húsvéti Bárányunk, Krisztus, feláldoztatott. Üljük tehát e lakomát a tisztaság és igazság kovásztalan kenyerével, alleluja.”

Van-e bármi emberi költemény, mely ily tökéletesen összekötné a húsvét, a szentmiseáldozat és a szentáldozás gondolat- és érzélemvilágát? Sokfelé már visszatértek a Communio-énekléshez, reméljük, minél többfelé elterjed ismét. A hosszú szentáldozás, szent edények megtisztítása, a hálaadás elég időt hagy arra, hogy kedvelt szentségi énekeinkből is elhangozzék egy-két versszak.

22. Az áldozás utáni könyörgés

A szentáldozás szertartását ismét egy ősi könyörgés zárja le, a **Postcommunio**, magyarul áldozás utáni imádság. Ugyanabból a Sacramentáriumból való, mint a kollekta és a felajánlási könyörgés, ugyanazt a tiszta keresztény teológiát sugározza imádság formájában.

„Tapasztaljuk meg, kérünk, Urunk, a te misztériumod magunkhoz vételében a test és a lélek megtámogatását, - hogy mindkettőben üdvözülve a mennyei orvoslás teljességében megdicsőülhessünk.”

Rövid imádság, de nem arra való, hogy csak nagyjából követve végigfussunk rajta. Elegendő táplálékot ad elménknek is, hogy eltöprengjünk rajta, magunkba édesgessük.

23. A szentmise befejezése

A szentmise ezzel véget ért. A pap áldással, a szerpap az ősi elbocsátó formulával jelzi a szertartás végét: „Ite, missa est”.

De ez a forma a római korban csak arravaló volt, hogy egy összejövetel hivatalos részét lezárja, a hivatalos részt elválassza a magán-érintkezéstől. Utána az emberek még ott maradhattak egyéni hajlamuk szerint. Mi se siessünk el a szentmiséről. Még csak két-három perce, hogy magunkba fogadtuk életünk kincsét, az Üdvözítőt. Várjuk meg a záró éneket, azután néhány pillanatra térdeljünk le vagy keressük fel a templom egy-egy oltárát, képét, szobrát.

A miséért való hálaadásnak legszebb módja azonban az, ha délután a templomban, esetleg oratóriumban, vagy legalább otthon, közösségben vagy legalább egyénileg elimádkozzuk a vesperást, az Egyház alkonyati zsolozsmáját.

*

Hosszú, s talán fárasztó volt eleget tenni ennek a krisztusi hívásnak: „Bár megismernéd Isten ajándékát!” Úgy-e valóban ajándéknak ismertük meg?

És most nem kell hirtelen fellángolással jó elhatározásokat tenni. Elég, ha szívünk mélyén megőrizzük mindazt, amit a szentmiséről megtanultunk, s szép lassan, szívósan, csendes kitartással, örömmel és felelősségérzettel ragaszkodunk a szentmiséhez.

Lelkesedésünk óráiban – és levertségünk idejében,
ha lángol bennünk az istenszeretet – és ha megkísért a hitetlenség,
ha könnyű jónak lenni –, s ha már megingunk, vagy akár meginogtunk a kísértésben,

ha élményt ad –, s ha unjuk:

legyünk ott a szentmisén és helyezzük bele mindazt, aminek örülünk és amin bánkódunk.

Rajtunk semmi sem segíthet, főképpen nem segíthet saját erőfeszítésünk. Csak az a Krisztus, aki ott vár minket a szentmisén, aki azt akarja, hogy rábízzuk magunkat és minden ügyünket. Helyezzük a misében hétről hétre az ő keresztyére gondunkat, fáradozásunkat, sőt bűnünket is, mert ő az a Bárány, aki elveszi a világ bűneit, s aki irgalmaz minékünk.

*„Ó szentséges lakoma,
Krisztust vesszük rajta,
felidézzük szenvedésének emlékét,
lelkünket kegyelem tölti el,
s a jövődő dicsőség záloga nekünk adatik.”*